

Батыркулова Айгүл Бекмурзаевнанын «**Орто мектептин кыргыз адабияты курсунда легендалык чыгармаларды окутуунун методикасы**» аттуу темадагы 13.00.02 – окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (кыргыз адабияты) адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын алуу үчүн жазылган диссертациялык ишине карата расмий оппоненттин

ПИКИРИ

Диссертациялык иш Кыргыз Билим берүү академиясынын мамлекеттик тил жана көп тилдүү билим берүү лабораториясында аткарылган.

Илимий жетекчиси – Кыргыз Билим берүү академиясынын башкы илимий кызматкери, филология илимдеринин доктору, профессор Байгазиев Советбек Орозканович

Диссертациянын жалпы көлөмү – 200 бет, пайдаланылган адабияттардын тизмеси – 174, таблицалар – 11, сүрөттөр – 10.

Киришүү бөлүмүндө салттуу түрдө изилдөөнүн актуалдуулугу тууралуу жалпы илимий-теориялык обзор берилген.

Изилдөө үчүн тандалып алынган теманын актуалдуулугу.

Кыргыз адабияты өзүнчө предмет катары мектептерде окутула баштагандыгана бир кылымга чукулдап баратат. Бул мезгил аралыганда адабиятты окутуунун бир топ тажрыйбалары топтолуп, кыргыз адабиятын окутуунун методикасы өзүнчө илим катары калыптанып, өнүгүп, азыркы билим берүүнүн талаптарына ылайык өркүндөтүлүүдө. Кыргыз адабиятын окутуунун теориялык жана практикалык бир катар орчундуу маселелери ийгиликтүү чечилип, окутуу процессинде колдонулуп келет.

Бул диссертация легенда менен уламыш терминдеринин адабият таанууда такталбай келе жаткандыгы, ага окуу процессинде ага бирдиктүү баа берилбей, чаташып айтылышына байланыштуу зарылдыктан улам жаралган. Окуу программаларында бирде легендалык, бирде уламыштын негизинде жазылган чыгармалар деп айрым поэмаларды, повесттерди, драмаларды атай беребиз. Ошондуктан адабият таануучулук жактан талдоо, методикалык жактан бирдиктүү

термин менен атоо зарылчылыгы турат жана легендалык чыгармаларды заманбап технологияларга ылайык окутуу методикасын иштеп чыгуу муктаждыгы, алдыңкы педагогикалык иш-тажрыйбалардын жалпылаштырылбагандыгы, инсанга багытталган окутууга басым койгон илимий-методикалык изилдөөлөрдүн зарылдыгы да бул диссертациянын актуалдуулугун шарттайт.

Издөнүүчү өз алдына мына ушундай зарыл болгон актуалдуу проблеманы койгон жана аны чечүүгө аракет жасаган.

Биринчи глава «**Орто мектепте кыргыз адабияты курсунда легендалык чыгармаларды окутуунун илимий-теориялык маселелери**» деп аталат. Бул бапта диссертант КРдин Жогорку аттестациялоо комиссиясы талап кылгандай эле теориялык мүнөздө болуп, легендалык чыгармалардын илимий-теориялык жактан изилдениши, легендалык чыгармалардын окуу программаларындагы, окуу китептериндеги берилиши жана усулдук эмгектерде изилдениши тууралуу пикирлерди анализдейт жана ага өз позициясын билдирет.

Диссертанттын проблеманын тарыхын изилдөөдө түрк, азербайжан, өзбек, кара калпак, казак, башкыр, крым татарлары, алтай, хакас, тува, шор, карачай, уйгур, якут, долган, тофа, чуваш элиндеги “легенда” түшүнүгүнүн аталышына токтолуп, түрк илимпоздорунун эмгектерин бир топ натыйжалуу талдоого алган.

Терминге аныктама берүүдө орус окумуштууларынан тартып кыргыз фольклористтери К.Байжигитов, Б.Кебекова, Т.Танаевдин илимий изилдөөлөрүнө чейинки пикирлерди да жектиликтүү анализдей алган.

Диссертант Р.Кыдырбаева менен А.Муратовдун «Уламыш – элдик адабиятта кеңири колдонулган баяндоо жанрынын бири. Мазмунунда тарыхый бир чындык тарыхтагыдай эле баяндалат жана турмуш чындыгында кездешкен окуялардан сөз кылынат. Уламыштарда тарыхый инсандар, окуялар, көрүнүштөр жана жер-суу аттарынын келип чыгышы тема катары алынат» деген пикирин колдоого алып терминди уламыш деп пайдаланууну максаттуу деп эсептейт. Бул главада уламыш менен жомоктун айырмасы да бир топ илимий аныктамалар менен тастыкталып, диссертанттын жеке пикири да сунушталган.

Диссертанттын кыргыз легендаларын абдан анализдеп чыккандыгын 1.1.-

таблицада сунуштаган легендаларын классификациясынан да байкоого болот (диссертациянын 24-бети).

Легендалардын окуу программаларында, окуу китептеринде берилишин бул главада диссертант абдан терең талдоого алган. Мектеп программасында окутулуп жаткан ар бир легенда көз жаздымда калбай талданган. Бул да болсо диссертанттын мектепте иштеп, илимий тыянактарын практикада ийгиликтүү тастыктагандыгы.

Жалпысынан, биринчи глава изилдөөнүн теориялык-методологиялык негиздерин аныктап алууга багытталгандыгы диссертацияга коюлган жалпы талаптарга ылайык келет.

Диссертациянын экинчи главасы: **«Орто мектептин кыргыз адабияты курсунда легендалык чыгармаларды окутуп-үйрөтүүнүн методологиясы жана методдору»** деп аталып методология, методдор жөнүндө маалыматтар берилип, легендалык чыгармалардын өзгөчөлүктөрү талдоого алынган. Легендалык чыгармаларды окутуудагы салттуу жана интерактивдүү методдорду пайдалануунун мүмкүнчүлүктөрү аныкталган.

Диссертанттын дагы бир артыкчылыгы катары иштин апробациялык бөлүгү терең иштелгендигин белгилөөгө болот. Анткени диссертант өзү мугалим катары мектепте сабак берет. Ар бир процесске өзү катышат. Анын эксперименттери жана алардан алган натыйжалар да бизди ынандырат.

А.Б.Батыркулова легендалык чыгармаларды мектепте окутуу менен окуучулардын адептик тарбия алышына, эстетикалык табитинин жогорулашына өбөлгө түзүү үчүн төмөндөгүлөрдү сунуштайт:

- Легендалык чыгармаларды үйрөтүүдө мугалимде жетиштүү деңгээлде ал тууралуу теориялык илимдин болушу шарт;

- Аталган жанрды окутууда мугалим бул чыгармалардын тереңинде сүңгүп жаткан элдин тарбиялык улуу ойлорун окуучуга жаш өзгөчөлүгүн, кабыл алуусун, жөндөмүн эске алуу менен анын жан дүйнөсүнө сиңирүүгө жетиши керек;

- Окуучу мындай чыгармалардын маани-маңызын жетик андап түшүнүүсүнө жетишүү үчүн окутууда мугалимден жаңы, интерактивдүү ыкмаларды билүүнү талап кылат (Диссертациянын 105-бети).

Диссертациянын үчүнчү главасы «**Орто мектептин кыргыз адабияты курсунда легендалык чыгармаларды окутуунун технологиясы**» деп аталат. Диссертант бул бапта легендалык чыгармаларды окутууда адабият мугалими чыгармалардын жанрдык өзгөчөлүгүнө өзгөчө көңүл бурушу керектигине токтолуп, окуучу өтүлүп жаткан чыгармадагы уламыштык негизди түшүнбөсө ал чыгармадагы идеялык-тематикалык байлыкты өздөштүрө албастыгын белгилеп, легендалык чыгармалар дал ошол легендалык маңызы менен адабият сабагына аралашууга тийиш экендигин аныктап берген.

Изилдөөнүн илимий жаңылыгы жана теориялык баалуулугу кыргыз адабиятын окутууда “легенда” (уламыш) термин-түшүнүгүнүн адабий жанрдын табиятынын такталгандыгы; легендалык чыгармаларды окутуунун илимий-методикалык негиздеринин аныкталгандыгы; методологиялык негиздеринин, изилдөө методдорунун такталышында; легендалык чыгармаларды окутуу педагогикалык эксперимент аркылуу текшерилип, практикалык сунуштар иштелип чыккандыгы менен шартталат.

Диссертациялык иштин жыйынтыктарынын негиздүүлүгү жана ишенимдүүлүгү.

1. Диссертацияда адабияттаануу, педагогика илимдеринин методологиясына таянып орто мектепте кыргыз адабияты курсунда легендалык чыгармаларды окутуунун зарылдыгы аныкталгандыгында.

2. Орто мектептин кыргыз адабияты курсунда легендалык чыгармаларды окутуу боюнча технологиялары, практикалык сунуштар иштелип чыккандыгында.

3. Изденүүчүнүн теориялык ойлору, сунуштары педагогикалык экспериментте сынактан өткөрүлгөндүгүндө.

Алынган жыйынтыктардын практикалык баалуулугу: Изилдөөнүн натыйжасында алынган теориялык жыйынтыктар жана практикалык сунуштар орто мектептин кыргыз адабияты курсунда окутуунун мазмунун байытуу менен окуучулардын легендалык чыгармаларды өздөштүрүүсү; легендалык чыгармаларды окуу программалары менен окуу китептеринде берилиши иреттелип, окутуунун технологияларынын иштелип чыккандыгы орто

мектептердин мугалимдери үчүн практикалык жардам болуп эсептелет.

Изилдөөнүн натыйжаларынын тастыкталышы талапка жооп берет.

Диссертациянын негизги жоболору, жыйынтыктары, жоболору 25 илимий эмгектерде, анын ичинен 18 илимий макалаларда жарыяланган. Автордун илимий илимий-методикалык эмгектери изилдөөнүн негизинде формулданган теориялык жоболорду ошондой эле практикалык рекомендацияларды толугу менен өз ичине камтыйт.

Автореферат диссертациянын негизги мазмунун ачып берет, анда кыргыз, орус, англис тилдериндеги резюмеси туура, жеткиликтүү иштелген.

Батыркулова Айгүл Бекмурзаевнанын диссертациясы орто мектептин кыргыз адабияты курсунда легендалык чыгармаларды окутуу проблемасы боюнча кыргыз педагогика илиминде өз орду бар, толук бүткөрүлгөн жана өз алдынча аткарылган илимий изилдөө деп эсептеймин.

Диссертациялык иште кездешкен айрым бир мүчүлүштүктөр жана биздин сунуштар төмөнкүлөр менен байланыштуу:

1. Диссертацияда көркөм чыгармалардан алынган үзүндүлөргө өтө көп орун ажыратылган, бул болсо табигый түрдө диссертациянын көлөмүн көбөйтүүнү шарттаган. Биздин оюбузча, үзүндүлөрдү азыраак берип, теорияны көбөйтүш керек эле.

2. Диссертацияда сабактын фрагменттерине, суроолор жана тапшырмаларга абдан көп орун берилген. Биздин оюбузча булардын ордуна теориялык маселелерди иреттештирип, өз орду менен берсе туура болмок.

3. Коргоого коюлуучу негизги жоболорду кайрадан иштеп чыгуу зарылдыгы бар. Так эмес. Илимий стилде иретке келтирүү зарыл.

4. Диссертацияда айрым пунктуациялык, орфографиялык, стилистикалык каталар кездешет.

Биз белгилеген кемчилдиктер жана сунуштар диссертациянын жалпы деңгээлине таасирин тийгизе албайт, биздин пикирлер сунуш үчүн гана айтылды.

Жалпысынан, Батыркулова Айгүл Бекмурзаевнанын «Орто мектепте кыргыз адабияты курсунда легендалык чыгармаларды окутуунун методикасы» аттуу

темадагы 13.00.02 – окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (кыргыз адабияты) адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациясы жана анын негизинде жазылган авторефераты Кыргыз Республикасынын Жогорку аттестациялык комиссиясынын «Окумуштуулук даражаларды ыйгаруунун тартиби жөнүндөгү жобосуна» ылайык актуалдуу темада жазылган, жеке өзү тарабынан аткарылган жана бүткөрүлгөн илимий иш болуп эсептелет, ал эми изденүүчү А.Б. Батыркулова 13.00.02 – окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (кыргыз адабияты) адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын алууга татыктуу деп эсептеймин.

Расмий оппонент:

Акматов Кыялбек Камутович,
Кыргыз Республикасынын Билим берүү жана илим министрлигине караштуу “Республикалык илимий-практикалык “Окуу китеби” борборунун директору, педагогика илимдеринин доктору, доцент
(13.00.02 – окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (кыргыз адабияты))

К.К.Акматовдун колун тастыктаймын

КРдин Билим берүү жана илим министринин орун басары Н.С.Джусупбекова

*Дата поступления
04.02.2022
в ДС 213.20.623
И. Арабаев ДК.*

И. АРАБАЕВ атындагы КЫРГЫЗ МАМЛЕКЕТТИК УНИВЕРСИТЕТИ
И. АРАБАЕВ ИСМИНИН ДАТТАН КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМ. И. АРАБАЕВА

КОЛ ТАМГАСЫН ТАСТЫКТАЙМЫН
ПОДПИСЬ ЗАВЕРЯЮ